

# Дневникъ

(стенографски)

на

XVII<sup>то</sup> обикновено Народно събрание.

Четвърта извънредна сесия.

## 4. заседание

София, вторникъ, 15 октомврий 1918 година.

(Открито отъ председателя д-ръ Д. К. Вачовъ въ 3 ч. и 45 м. слѣдъ пладне)

**Прѣдседателъ:** (Звъни) Отъ 242 народни прѣдставители разписали сж се въ присжтствената книга 154; отсжтствуватъ 88. Значи имаме достатъчно число, за да може да се разгледатъ въпроситъ, положени на дневенъ редъ.

(По списъка отсжтствуватъ слѣднитъ г. г. народни прѣдставители: Георги Абаджиевъ, Константинъ Апостоловъ, Марчо Атанасовъ, Никола Атанасовъ, Щерю Атанасовъ, Тефикъ х. Ахмедовъ, Христо Божички, Константинъ Бозвелиевъ, Стоянъ Бошковъ, Атанасъ Буровъ, Панко Вангеловъ, Костадинъ Василевъ, Иванъ Велчевъ, Тома Вълчевъ, Георги Генковъ, Дѣлчо Георгиевъ, Сжбо Георгиевъ, Атанасъ Германски, Иванъ Гешовъ, Георги Голевъ, Василь Гулевъ, д-ръ Лазаръ Дагоровъ, Георги Димитровъ, Станчо Донева, Георги Занковъ, х. Юсуфъ Ибраимовъ, Иванъ х. Ивановъ, Никола Калчевъ, Василь Карапанджовъ, Илия Каратаневъ, Георги Кирковъ, Илия Кирковъ, Радой Козаровъ, Станко Коларовъ, Андрей Коновъ, Иванъ М. Костовъ, Янко Купаровъ, Лазаръ Лазаровъ, Стефанъ Лилковъ, Дамянъ Лихарски, Тодоръ Лукановъ, Коста Лулчевъ, Григоръ Маджунковъ, Стефанъ Манафовъ, Александъръ Механджийски, Хафузъ Сали Мехмедовъ, Георги Миневъ, Данаилъ Монева, Нучо Начевъ, Велю Недѣлковъ, Димитъръ Недѣлковъ, Колю Недѣлковъ, д-ръ Юрданъ Нейовъ, Никола Ненчовъ, Константинъ Николовъ, Тодоръ Ноевъ, Мано Облаковъ, Петъръ Панайотовъ, Паскаль Паскалевъ, Александъръ Пенчевъ, Еню Петковъ, Методий Петровъ, Венедиктъ Поповъ, Димитъръ Поповъ, Иванъ Т. Поповъ, Георги Поцковъ, Тотю Продановъ, Христо Радойковъ, Александъръ Радоловъ, д-ръ Еню Разпоповъ, д-ръ Василь Радославовъ, Юрданъ Рашевъ, Андрей Садразановъ, Иванъ Симеоновъ, д-ръ Фоти Симеоновъ, Нено Станевъ, Георги Стоиловъ, Константинъ Торлаковъ, Димитъръ Тошковъ, Каменъ Тошевъ, Якимъ Ушевъ, Александъръ Христовъ, Коста Ципорановъ, Стоянъ Чешмеджиевъ, Панайотъ Чорбаджиевъ, Атанасъ Черневъ, Стоянъ Шиваровъ и Юрданъ Юрдановъ)

Г. г. народни прѣдставители! Нѣкоцина отъ нашитъ другари, народни прѣдставители, сж починали и не можах да дочакатъ края на тия трудни и печални врѣмена. Единъ отъ тѣзи другари народни прѣдставители е Тома Пенковъ, починалъ слѣдъ закриването на четвъртата редовна сесия. Вториятъ народенъ прѣдставитель е Дончо Златковъ — починалъ въ началото на настоящата извънредна сесия. И днесъ получихъ некрологъ за трети народенъ прѣдставитель, Илия Стоевъ, който се е поминалъ. Моля г. г. народнитъ прѣдставители да почетемъ ламетъта имъ съ ставане на крака. (Всички ставатъ на крака и произнасятъ думитъ: „Богъ да прости!“)

Слѣдъ туй имамъ да съобща на г. г. народнитъ прѣдставители, че сж постжпили редъ заявления за отпуски — нѣкои въ прѣдишнитъ засѣдания, а нѣкои днесъ — отъ народнитъ прѣдставители, които не сж могли да присжтствуватъ въ миналитъ засѣдания, по причина, че не е имало съобщения, напр., отъ Радомиръ, отъ Кюстендилъ и отъ други мѣста. Причинитъ, които тѣ изтъкватъ, прѣдседателството намѣри за извинителни и счита отсжтствието имъ като прѣкарано въ отпускъ.

Тия народни прѣдставители сж слѣднитъ:

Бургазкиятъ народенъ прѣдставитель г. Маринъ Ковачевъ моли да му се извини отсжтствието на 4 того, понеже не е могълъ да пристигне. Прѣдседателството смѣта, че причината е извинителна и отсжтствието му счита като прѣкарано въ отпускъ.

Кюстендилскиятъ народенъ прѣдставитель г. Александъръ Ботевъ сжщо моли да му се извини отсжтствието на 30 септемврий и 4 октомврий по сжщитъ причини. Прѣдседателството намира, че отсжтствието е извинително и че го е прѣкаралъ въ отпускъ.

Кюстендилскиятъ народенъ прѣдставитель г. Ненко Храновъ моли да му се извини отсжтствието на 30 септемврий и 4 октомврий по причина, че не е могълъ да пристигне. Прѣдседателството намира отсжтствието за оправдано.

Кюстендилскиятъ народенъ прѣдставитель г. Христо Божички по сжщитъ причини моли да му се извинятъ отсжтствията отъ 30 септемврий до 7 октомврий. Прѣдседателството намира, че и нему трѣбва да се счита извинено отсжтствието, понеже не е могълъ да дойде.

Гюмюрджинскиятъ народенъ прѣдставитель г. Щерю Атанасовъ съ телеграма моли да му се разрѣши, по причина на болестъ, 8-дневенъ отпускъ, начиная отъ 15 того. Разрѣшено му е.

Софийскиятъ народенъ прѣдставитель г. Младенъ Златковъ, по домашни причини, моли да му се разрѣши отпускъ до 16 того, начиная отъ 11 того. И нему е разрѣшено.

Русенскиятъ народенъ прѣдставитель г. Иванъ М. Костовъ, поради важни причини, моли да му се разрѣши 10-дневенъ отпускъ, считанъ отъ 15 того. Които сж съгласни съ искането му, моля, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство.

Търновскиятъ народенъ прѣдставитель г. Юрданъ Юрдановъ моли 5-дневенъ отпускъ отъ 15 того, по болестъ въ сѣмейството му. Прѣдседателството му е разрѣшило.

Старозагорскиятъ народенъ прѣдставитель г. Георги Генковъ сжщо моли 5-дневенъ отпускъ, считанъ отъ 15 того, по причина на болестъ въ сѣмейството му. Разрѣшава му се.

Варненският народен прѣдставител г. Атанасъ Черневъ моли, по домашни причини, да му се разрѣши 3-дневенъ отпускъ, начиная отъ 16 того. И нему е разрѣшено.

Софийският народен прѣдставител г. Атанасъ Германски моли да му се разрѣши 5-дневенъ отпускъ, начиная отъ 15 того. Разрѣшено му е.

Старозагорският народен прѣдставител г. Гурко Серафимовъ, въпрѣки желанието му да дойде наврѣме, не му е било възможно и затуй моли да му се считатъ двѣтъ отсъствия отъ настоящата сесия за прѣкарани въ отпускъ. Прѣседателството уважи това искане.

Варненският народен прѣдставител г. Стоянъ Бошковъ моли да му се разрѣши 10-дневенъ отпускъ, считанъ отъ 16 того, по важни домашни причини. Които сж съгласни съ искането му, моля, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство.

Софийският народен прѣдставител г. Христо Занковъ, съ телеграма отъ 29 септемврий отъ Царева-ливада, моли да му се разрѣши 15-дневенъ отпускъ, по болестъ, защото по свѣтитѣ на лѣкаритѣ не може да присѣдствува на засѣданията. Които сж съгласни съ искането му, моля, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство.

Пловдивският народен прѣдставител г. Костадинъ Василевъ моли за едномѣсеченъ отпускъ, по причина на болестъ. Които сж съгласни съ искането му, моля, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство.

Старозагорският народен прѣдставител г. Еню Петковъ иска да му се разрѣши 10-дневенъ отпускъ, начиная отъ утрѣ, по важни домашни причини. Които сж съгласни съ искането му, моля, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство.

Пловдивският народен прѣдставител г. Стоянъ Чешмеджиевъ моли, по уважителни домашни причини, да му се разрѣши 15-дневенъ отпускъ, начиная отъ 4 того до 19 включително. Които сж съгласни съ искането му, моля, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство.

Русенският народен прѣдставител г. Никола Калчевъ съ телеграма моли да му се разрѣши 12-дневенъ отпускъ, отъ 15 того, по важни домашни причини. Които сж съгласни съ искането му, моля, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство.

Търновският народен прѣдставител г. Лазаръ Лазаровъ моли 10-дневенъ отпускъ, по сѣмейни причини. Които сж съгласни съ искането му, моля, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство.

Шуменският народен прѣдставител г. Петъръ Панайотовъ моли да му се разрѣши 10-дневенъ отпускъ, поради заболяване на всички въ дома му. Които сж съгласни съ искането му, моля, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство.

Русенският народен прѣдставител г. Панко Вангеловъ, по важни домашни причини, моли да му се разрѣши 6-дневенъ отпускъ, считанъ отъ 16 до 21 того включително. Които сж съгласни съ искането му, моля, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство.

Шуменският народен прѣдставител г. Аврамъ Свиновъ моли да му се разрѣши 10-дневенъ отпускъ, считанъ отъ утрѣ. Които сж съгласни съ искането му, моля, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство.

Пловдивският народен прѣдставител г. Дѣлю Георгиевъ, по неотложни домашни причини, не може да присѣдствува на засѣданията на Народното събрание, затова моли да му се разрѣши 4-дневенъ отпускъ, отъ 15 до 18 включително. Които сж съгласни съ искането му, моля, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство.

Софийският народен прѣдставител г. Сотиръ Календеровъ моли да му се разрѣши 10-дневенъ отпускъ, начиная отъ утрѣ, по болѣзнени причини. Които сж съгласни съ искането му, моля, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство.

Бургаският народен прѣдставител г. Димитъръ Джанкардашлийски, като прилага къмъ заявлението си медицинско свидѣтелство, съобщава, че не е могълъ, по причина на болестъ, да излиза отъ 30 септемврий до 8 октомврий и моли отсъствието му отъ 30 септемврий до 4 октомврий да се счита като прѣкарано въ отпускъ. Които сж съгласни съ искането му, моля, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство.

Софийският народен прѣдставител г. Младенъ Златковъ, като прилага медицинско свидѣтелство, отъ което се вижда, че има нужда отъ 15-дневенъ отпускъ, моли да му се разрѣши този отпускъ, считанъ отъ утрѣ. Които сж съгласни съ искането му, моля, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство.

Бургаският народен прѣдставител г. д-ръ Юрданъ Нейовъ, вслѣдствие заболяване на едно отъ дѣцата му,

моли да му се разрѣши 5-дневенъ отпускъ, считанъ отъ 15 того. Които сж съгласни съ искането му, моля, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство.

Шуменският народен прѣдставител г. Янко Куцаровъ моли 10-дневенъ отпускъ, да си обере лозята. Които сж съгласни съ искането му, моля, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство.

Врачанският народен прѣдставител г. Каменъ Топчевъ, по причина на болестъ, моли да му се разрѣши 7-дневенъ отпускъ, начиная отъ 15 того. Които сж съгласни съ искането му, моля, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство.

Това сж отпускиѣ, които сж поискани.

Имамъ честь да съобща на г. г. народнитѣ прѣдставители слѣдующето. Получи се писмо отъ парламентарната изпитателна комисија до бюрото съ слѣдующето съдържание: (Чете)

„Имамъ честь да Ви съобща, г. прѣседателю, че съгласно изетото въ днешното засѣдание рѣшѣние на парламентарната изпитателна комисија, подъ № 30, казаната комисија се разтуря, понеже работата ѣ вече окончателно принѣршена, съ изключение, обаче, на бюрото, състояще се отъ прѣседателя П. Чорбаджиевъ, секретаря д-ръ Т. Янковъ и докладчицитѣ: Д. Кьорчевъ, И. Веселиновъ, С. Омарчевски и П. Паскалевъ, които оставатъ до напечатването на докладитѣ и прѣдаването имъ Вамъ“.

К. Пастуховъ: Най-сетѣ!

Д. Теневъ: Нова работа ще трѣбва да се почне.

Прѣседателътъ: Постѣпили сж нѣколко питання.

Първото питане, което има да съобща, е питането на народния прѣдставител г. Димо Кьорчевъ къмъ г. министра на външнитѣ работи и на изповѣданията, въ което се казва: (Чете)

„Първо. Извѣстно ли е на г. министра, че европейскиятъ печатъ, отъ всички политически насоки, се изказва по най-противорѣчивъ начинъ за септемврийскитѣ събития и солунското примирие, както и за политическитѣ отношения между България и централнитѣ сили прѣди това?“

„Второ. Не мисли ли г. министърътъ, че би било удобно повѣреното му министерство да издаде една дипломатическа книга, съ която да се прѣсне свѣтлина върху въпроситѣ, съ които напоследѣтъкъ се свърза името и бждещето на България?“

Преписъ отъ това питане ще се съобщи на г. министъръ-прѣседателя.

Другото питане е отъ пловдивския народен прѣдставител г. Василъ Коларовъ до г. министъръ-прѣседателя, г. г. министритѣ на войната и на правосѣдието, касающе се до ония войници, които сж се върнали и се прѣсѣдватъ отъ военнитѣ сѣдилища, затварятъ ги изъ затворитѣ и нѣщо повече — това ставало безъ сѣдѣ.

Х. Кабакчиевъ: Десетъ хиляди души се държатъ въ затворитѣ безъ сѣдѣ и разсѣдване.

Прѣседателътъ: Преписъ отъ това питане ще се съобщи на г. военния министъръ и на г. министра на правосѣдието.

Другото питане е отъ народния прѣдставител г. Тодоръ Петровъ, което не съмъ прочелъ, защото сега постѣпи; него ще съобща въ слѣдующето засѣдание.

Г. министъръ-прѣседателътъ ми съобщава, че е готовъ да отговори на питането на г. Кьорчева.

Г. Кьорчевъ! Искате ли да развиее питането си?

Д. Кьорчевъ: Да, нѣколко думи ще кажа.

Г. г. народни прѣдставители! Питането, което отправямъ къмъ г. министъръ-прѣседателя и министъръ на външнитѣ работи, има за цѣль не да уясни нѣкой въпросъ отъ оная редица въпроси, които тъй много ни интересуватъ въ последнитѣ дни, но да може само г. министърътъ на външнитѣ работи да ни даде едно обѣщание или пъкъ да посочи прѣчикитѣ, невъзможността да направи такова, относително едно по-публично, по-ясно изяснение на ония въпроси, които г. министъръ-прѣседателътъ, като министъръ на външнитѣ работи, зачекна въ тайното засѣдание. Въ мотивитѣ на моето питане азъ казвамъ, че причинитѣ и въздѣйствиията за всички септемврийски събития, заедно съ солунското примирие, намъ ни бѣха обяснени отъ г. министъръ-прѣседателя, обаче положението днесъ на България се разисква въ печата на воюващитѣ и неутралнитѣ държави и дори въ задокеанския печатъ

Ние сами не можем да подигнем какъвто и да билъ въпросъ на външната политика, било като депутати, било като хора, които могат да боравятъ въ пресата, прѣдъ видъ на това, че намъ още ни липсва една пълна ориентировка, обаче онзи мѣродавецъ европейски печатъ, който се занимава съ положението на България, мнѣнията, които изказва, трѣбва да иматъ извори, на които напълно можемъ да се довъряваме; иначе може да се напакости на България, на нейното име, на нейнитѣ проблеми, оставени за разрѣшение въ бъдеще. Ако България вземе едно становище, отговарящо на същността на събитията, така както сж се тѣ развили, и това становище не като възгледъ, но като изложение на нѣщата, го даде въ една дипломатическа книга, азъ смѣтамъ, че това ще улесни тѣй много нашитѣ приятели — приятелитѣ на България въ свѣта — както ще улесни и ония, които днесъ, недостатъчно информирани, недостатъчно ориентирани, сж готови да прѣцѣнятъ събитията по единъ начинъ, който не винаги е отъ полза за страната. Този голѣмъ политически интересъ въ Европа къмъ България, азъ мисля, че правителството трѣбва да го удовлетвори. Въ всички воюващи страни, въ всички страни, които се намѣсиха въ европейската криза отъ 1914 г. до сега, се взема инициативата да се издадатъ дипломатически книги, съ които държавитѣ и тѣхнитѣ правителства искатъ да поставятъ въ една пълна свѣтлина въпроситѣ и мотивитѣ на различнитѣ събития, които зачекватъ тѣхнитѣ интереси. Това би трѣбвало да стане и въ България, защото България е единичката страна отъ воюващитѣ, която до сега не е излѣзла съ една дипломатическа книга или съ едно изяснение, което да има характеръ на официаленъ документъ, отъ който да се види поведението и маршътъ на онѣзи борби, които ние изживѣхме и на които финалитъ е непривършенъ. Затова азъ отправихъ моето питане къмъ г. министъра на външнитѣ работи и министъръ-прѣдседателъ. Съ това питане азъ не искамъ да поставямъ въ каквато и да било мжчнотия г. министъра на външнитѣ работи, като уважавамъ сжщо и разпорежданията на конституцията въ респективния, мисля, чл. 91, който му дава право да замѣлчи; но фактътъ, че той ни изясни известни работи въ тайно засѣдане, не прѣчи и сега да ги каже. Но съ готовността, която е изказалъ г. министърътъ на външнитѣ работи да отговори на това питане, азъ виждамъ, че той жѣлае да отговори и на мене, и на Народното събрание по този въпросъ. Лично за мене единъ такъвъ отговоръ не би ме достатъчно удовлетворирилъ, но бихъ искалъ този отговоръ да бѣде отъ името на България, за да можемъ да се надѣваме, че всички онѣзи, които говорятъ за насъ, ще могатъ да бждатъ правилно насочени и правилно ориентирани. Обаче ако днешното врѣме се смѣта отъ г. министъра на външнитѣ работи като врѣме, което не позволява такъвъ отговоръ, азъ бихъ замолилъ г. министъръ-прѣдседателя да не ми дава отрицателенъ отговоръ, но да отложи своитѣ обяснения до най-скоро врѣме, прѣзъ което ще стане възможно България да излѣзе съ едно пълно освѣтление по всички въпроси, които тя или други сж поставили на разрѣшение, и които въпроси зачекватъ нейни голѣми национални задачи.

**Прѣдседателътъ:** Има думата г. министъръ-прѣдседателътъ.

**Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ:** Г. г. народни прѣдставители! Питането на народния прѣдставителъ г. Кьорчевъ съдържа двѣ части. Първата се формулира отъ самия него така: (Чете) „Извѣстно ли е на министъра на външнитѣ работи, че европейскиятъ печатъ отъ всички политически насоки се изказва по най-противорѣчивъ начинъ за септемврийскитѣ събития и за солунското примирие, както и за политическитѣ отношения между България и централнитѣ сили прѣди това?“ Втората частъ е формулирана така: (Чете) „Не мисли ли г. министърътъ, че би било удобно повѣреното му министерство да издаде една дипломатическа книга, съ която да се прѣсне свѣтлина върху въпроситѣ, съ които напоследъкъ се свърза името и бъдещето на България?“ Тѣй както сж формулирани въпроситѣ, азъ намирамъ за възможно още сега да отговоря на тѣхъ.

Истина е, при слабитѣ сношения, каквито има България съ останалия свѣтъ, отъ онова малкото, що долита до насъ, трѣбва да се заключи, че отношенията на свѣтовния печатъ къмъ септемврийското примирие и къмъ още съществуващитѣ връзки между България и централнитѣ сили сж най-противорѣчиви; инакъ и не може да бѣде. Ние сме подъ режима на армистиса, ние сме въ

едно очаквателно положение: какво ще ни донесе свѣтовниятъ миръ! При такова едно положение, отношението на свѣтовния печатъ и къмъ септемврийското примирие и къмъ отношенията на България спрѣмо централнитѣ сили не може да бѣде освѣтъ различно. Впрочемъ, отварямъ едни скоби и бѣлѣжа: като имамъ прѣдъ видъ малкото свѣдѣния, що долитатъ до България — а тѣ сж много малки — ще кажа, че отношенията на антантския печатъ сж отношения, какъ да кажа, на примирение; по-друга, по-силна дума, за да бѣда по-близо до истината, не мога въ тая минута да намѣря. Отношението на съюзнишкия бившъ намъ печатъ е малко инервирано, невздържано. Утѣшително е, обаче, че и въ този печатъ изшето, на България, поведение и сключеното отъ нея примирие въ Солунъ се посрѣща добръ. Азъ бихъ си позволилъ дори да кажа: неутралниятъ печатъ, „съюзниятъ“, но безпристрастенъ печатъ напълно одобряватъ нашето поведение и влизатъ въ положение на България, намиратъ, че тя другояче и не е могла да дѣйствува. Това е го всичко, което менъ е извѣстно досежно отношението на свѣтовния печатъ спрѣмо солунското примирие и спрѣмо нашитѣ отношения къмъ нашитѣ бивши съюзници. Повече отъ това азъ не мога да кажа и надали нѣкой би могълъ да каже, защото, повтарямъ, комуникацитѣ ни съ свѣта днесъ сж едни отъ най-слабитѣ и свѣдѣнията, които долитатъ до насъ, сж едни отъ най-оскѣднитѣ. Нека ми бѣде позволено отъ уважаемия народенъ прѣдставителъ г. Кьорчевъ да забѣлжа, че надали и нему е извѣстно нѣщо повече отъ това, що казахъ азъ.

Досежно втория въпросъ — има ли повѣреното ми министерство намѣрение да издаде една дипломатическа книга, та да може по този начинъ да се хвърли свѣтлина върху събитията отъ 1914 г., отъ годината, въ която се намѣсихме въ свѣтовната война и до день днешенъ — имамъ да кажа слѣдующето. Принципиално азъ съмъ единъ отъ най-голѣмитѣ приятели на тази мисль — да бѣде издадена една книга, да бждатъ публикувани всички дипломатически документи, и дори не отъ деня на написането ни въ свѣтовната война, но отъ една дата по-раншна, дата, когато се е уяснявала външната политика на България и най-послѣ биде уяснена по начинъ, извѣстенъ вамъ, да се намѣсимъ въ свѣтовната война на страната на централнитѣ сили, при надеждата, че по този начинъ можемъ осжществити нашитѣ национални идеали. Но колкото и да съмъ приятелъ на тази идея, колкото това да е необходимо не само за външния свѣтъ, когото визира въ своето питане г. Кьорчевъ, но още повече и за България, за българското обществово мнѣние, сѣ пакъ, казвамъ, публикуването днесъ на подобна книга надали би било въ интереса на страната. Истина е, ние бихме хвърлили свѣтлина върху въпроси, които интересуватъ запитвача, бихме удовлетворили интереси вжтрѣшни, на нашето обществово мнѣние, да знае истината, бихме удовлетворили подобнитѣ же интереси на чуждия, външенъ свѣтъ, но, както забѣлжахъ и въ миналото засѣдане, азъ мисля, че днитѣ, които прѣживяваме, сж дни, които по-малко трѣбва да цѣнимъ като истории, а повече да ги прѣцѣняваме, разбираме като политики, и колкото повече разбираме, че намъ ни прѣдстои да творимъ, отколкото да изучаваме историята, толкозъ, казвамъ, повече ще се разбере, че днесъ публикуването на тази книга, която се иска отъ г. Кьорчевъ, за да се дадела историята на събитията, би било по-скоро врѣдно, а не полезно.

Независимо отъ това съображение отъ общъ характеръ, което ще си позволя да релевирамъ прѣдъ народното прѣдставителство, азъ ще се позова на друго едно по-специално, по-силно съображение. Маса отъ дипломатическитѣ документи азъ нѣмамъ право да публикувамъ, защото въ договоритѣ, които ние сме сключили съ Германия и Австро-Унгария — защото съ тѣхъ само имаме сключени тайни договори, съ Турция такива нѣмаме — изрично е прѣдвидено, че се налага, какъ да се изрази, възбрана, запрѣщава се на българското правителство да ги прави публично достояние. Тѣ поне до 1920 г. февруарий мѣсецъ трѣбва да останатъ секретни. Колкото публичната, откритата дипломация малко по малко започва да завладѣва умоветѣ, колкото привърженицитѣ на тази идея — да нѣмаме секретни дипломатически прѣговори — да нарастватъ сѣ повече и повече, все пакъ азъ мисля, че въ днешния день, когато тази идея напълно не се е приложила отъ по-голѣми, отколкото България, държави, тя безнаказано не би могла да си позволи този разкошъ да публикува не само свои, но и чужди секрети. Ако ние днешния день бихме били въ миръ, а не само въ армистисъ, въ едно примирие, азъ бихъ направилъ най-послѣ

това, що иска запитвачът, бихъ се счелъ може би свободенъ отъ тѣзи наложени на България ангажменти отъ бившето българско правителство, но мислилъ съмъ всѣкога и продължавамъ да мисля, че правителството всѣкога си е правителство, безразлично отъ това, кои лица го представляватъ — лицата се промѣнятъ, но не правителствата. — И днесъ заднесъ азъ намирамъ за невъзможно, за не-позволено да се освободя отъ този ангажментъ, да пазя не само нашитѣ, но и чуждитѣ секрети, които е взетъ отъ едно българско правителство, прѣдставлявано прѣди мѣсеци отъ други лица. Това е то второто по-специално съображение, което не ми позволява да дамъ общание на уважаемия прѣдставителъ г. Кьорчевъ още днесъ, още сега, въ развоя на събитията, въ най-интересния, бихъ казалъ, и най-опасния моментъ, въ който тѣ се намиратъ, да излѣза съ една зелена книга, въ която да публикувамъ всички документи. Истина е, г. г. народни прѣдставители, че азъ бихъ могълъ да направя друго — да пробера тѣзи документи и едни отъ тѣхъ да оставя непубликувани, а други, по-малко безопасни, по-малко интересни, но все пакъ които хвърлятъ една свѣтлина върху развоя на събитията отъ 1914 г. до днешенъ день, да публикувамъ. Азъ мисля, обаче, че съ такава една картина, която бихъ далъ съ публикуването на частъ отъ документитѣ и съ непубликуването на друга, може би по-важна, азъ не бихъ хвърлилъ пълна свѣтлина, не бихъ казалъ цѣлата истина; мисля, че днесъ заднесъ, ако е възможно, добръ е да се знае цѣлата истина, а ако не е възможно това, по съображения мои, които изказахъ — не зная вашитѣ — по-добръ е да почакаме.

Заключавамъ по втория въпросъ: съмъ билъ и оставамъ партизанинъ, щото всичкитѣ дипломатически документи да бждатъ публикувани. Жалко е, че това не се е правило. Туй, което бихъ могълъ да обѣща тази минута, то е да заповѣдамъ малко по малко този материялъ, доста обширенъ, да започне да се готви, за да може, когато му дойде денътъ — азъ мисля, че този день не е далеченъ, такива сж моитѣ вървания — да може да се публикува.

Та, доколкото ми е извѣстно менъ отъ практиката на другитѣ държави, обикновено тѣзи дипломатически книги, наричани ту зелени, ту червени, ту бѣли, споредъ вкуса и обичая на разнитѣ държави, се публикуватъ обикновено при завършване на събитията, а не прѣзъ тѣхното траене, прѣзъ тѣхното развитие; такава е, доколкото ми е извѣстно, практиката на другитѣ парламентарни страни. Мисля, че не бихме сгрѣшили, ако бихме я последвали, особено въ днешния день.

Г. г. прѣдставители! Това е отговорътъ ми на двата въпроса, зададени отъ г. Кьорчева. Азъ тукъ бихъ могълъ да свърша. Обаче ще си позволя да кажа още нѣколко думи, които се надѣвамъ, че ще бждатъ добръ разбрани и отъ запитвача, и отъ цѣлото Народно събрание.

Вие говорите въ своето питане, г. Кьорчевъ, за противорѣчиви отношения на свѣтовния печатъ спрѣмо солунското примирие, спрѣмо нашитѣ отношения къмъ нашитѣ бивши съюзници, Вие ме подканяте да издамъ дипломатическата книга още сега, ръководени отъ желанието да се спечели за България чуждиятъ свѣтъ, силниятъ свѣтъ, да се спечели онова обществено мнѣние въ свѣта, което се явява като борецъ за траенъ и справедливъ миръ между народитѣ. Добръ е да може да се спечели това ново течение, това демократическо течение въ свѣта, за каузата на България, прѣди да издадемъ книгата — такава е моето разбиране — по другъ единъ начинъ, и въ този пѣтъ азъ мисля да вървя. Ние сме днесъ-заднесъ отрѣзани отъ свѣта. Между насъ и централнитѣ сили, отъ една страна, и между насъ и силитѣ на Съгласието, отъ друга страна, почти никакви връзки не сжществуватъ. Първата грижа на правителството, специално на министра на външнитѣ работи, споредъ моето скромно разбиране, трѣбва да бжде да се създадатъ връзки, да се създадатъ комуникации между насъ и свѣта. Ние сме отрѣзани отъ него. Тѣзи връзки могатъ да се създадатъ по два начина, съ огледъ къмъ онзи специаленъ интересъ, който прѣслѣдвате Вие, г. Кьорчевъ, който не е чуждъ на мене, който не може да бжде чуждъ и на цѣлия български народъ. Казахъ „по два начина“: първиятъ е слѣдниятъ: да могатъ да се установятъ едни дипломатически отношения между България и силитѣ отъ Съгласието. Такива връзки нѣма. Въ София вие виждате прѣдставено Съгласието отъ нѣколко души офицери, френски и английски. Въ сжщность, въ София е прѣдставена главната квартира на генералъ Депре, но не е прѣдставена Антантата, не сж застъпени държавитѣ. За мене е важно да установя, доколкото бжде възможно, едни редовни дипломатически

сношения между България и онѣзи държави, съ които ти довчера воюваше, но съ които ти сключи едно примирие. На пръвъ погледъ нищо по-лесно за разрѣшение на тази задача, но това е само на пръвъ погледъ. Усилие въ това направление, да бжде разрѣшена по единъ повече или по-малко задоволителенъ начинъ тази задача, се прави отъ първия день на примирието, и трѣбва да кажа, че до днесъ особени резултати, съ които бихъ могълъ да се похваля, нѣмамъ; нѣмамъ не затова, защото тѣзи редовни отношения отъ наша страна или отъ страна противна не се желаятъ, а защото техниката на възстановяване тѣзи сношения не е толкова проста, не е толкова лека. Господна, които се намиратъ въ София — думата ми е за военнитѣ прѣдставители на главната квартира — прѣдмно сж заняти съ тѣхни чисто военни въпроси, а не съ други, отъ политически характеръ. Надѣвамъ се, обаче, че този въпросъ ще влѣзе въ своя правъ пѣтъ и въ едно повече или по-малко непродължително врѣме ние ще можемъ да установимъ тѣзи отношения, които ще ни доближаватъ всѣки день съ повече и повече до нормални международенъ животъ. Безъ да установимъ връзки съ свѣта, никаква свѣтлина нито върху събитията не ще може да се хвърли, нито пъкъ ще може да спечелимъ онѣзи елементи за българската кауза, алюзия на които се прави отъ г. Кьорчева въ неговото питане.

Това е единиятъ пѣтъ. Има втори единъ — той е да се установи единъ контактъ, независимо отъ официалния, независимо отъ дипломатическия, между народитѣ, между политическитѣ дѣятели, между приятелитѣ на онази идея за сближение, за взаимна защита на народитѣ, която все повече и повече си пробива пѣтъ. Трѣбва да пратимъ ние хора тамъ и трѣбва съ удоволствие да посрѣщаме хора пратени отъ тамъ тукъ; чрѣзъ хора по тоя начинъ ние ще можемъ да се опознаемъ. Ще има гдѣ единъ противъ другъ да се оплачемъ, ще има гдѣ да атакуваме, както ще има случаи и дѣ да се бранимъ отъ атаки. За да може, обаче, такива хора да се пратятъ, колкото и да ви се вижда това чудно, необходимо е да се уредятъ прѣди всичко пѣтищата за съобщение, защото дори телеграфнитѣ, телефоннитѣ и обикновенитѣ пѣтища за съобщение чрѣзъ камииони, отомобили или желѣзници днесъ-заднесъ, прѣдъ видъ движението на войскитѣ, сж извънредно затруднени. Значи едно съобщение чрѣзъ Солунъ, по море, е мѣчно по съображения, които азъ ви изказахъ. По сжщитѣ съображения, прѣдъ видъ пъкъ отстъпващитѣ германски и австрийски войски, прѣдъ видъ на това, че тѣ се прибиратъ въ своитѣ държави и заематъ други позиции, какви — това менъ не ми е извѣстно или, ако ми е извѣстно, не е толкова интересно за случая — съобщенията и съ тѣхъ: желѣзнопѣтни, обикновени, телеграфни и телефонни, сжщо сж извънредно затруднени. Азъ трѣбва да ви кажа, че държавата ни отъ 6 октомврий до завчера бѣ останала почти безъ съобщения. Едва отъ нѣколко дни малко по малко започнаха да се възстановяватъ съобщенията съ западъ направо и съ югъ, отъ къмъ морето. Прѣзъ тѣзи дни, които минаха — защото сж много тежки, видѣха се много дълги — едва-едва бѣше възможно да се наредятъ какви-годѣ съобщения.

Това сж то обясненията, които счетовъ за възможно и нужно да дамъ по поводъ питането на г. Кьорчева. Такъвъ е моятъ отговоръ. Азъ бихъ молилъ г. Кьорчева и Народното събрание да се задоволятъ съ него. Азъ бихъ молилъ Народното събрание да не забравя нито минута, че събитията не сж привършени, че тѣ сж въ своя развой, въ най-интересния, въ най-деликатния и, слѣдователно, колкото повече прѣдпазливостъ има отъ наша страна, толкова е по-добръ за всички ни. Убѣждението почва да се вкоренява у всички, че войната е къмъ своя край, че насъ ни дѣлятъ дни, ако не недѣли, отъ войната. Азъ мога да кажа само едно: дай, Боже, да е така. Искамъ да бжда оптимистъ, искамъ да мисля, че ние вървимъ бързо къмъ мира, но докато миръ нѣмаме, докато ние сме въ едно примирие, докато ние не сме установили още своитѣ отношения съ свѣта, дотогава повече спокойствие и повече внимание къмъ онова, което правимъ. По тоя начинъ ние бихме отслужили добръ на България. Мисля, че не сме загубили врѣмето, то е напредъ. Ние ще съумѣемъ да хвърлимъ свѣтлина върху въпроситѣ, които чертае въ своето питане г. Кьорчевъ, ние ще съумѣемъ, ще сполучимъ да спечелимъ на наша страна она свѣтъ, на който той и азъ много държимъ. Това врѣме не е изгубено, то е напредъ; засега нека вървимъ изъ тоя пѣтъ, който азъ си позволявамъ да ви чертая: да положимъ всички усилия да възстановимъ възможнитѣ нормални дипломатически отношения между България и свѣта и паралелно съ това

да пратимъ хора, да мобилизираме всички добри българи, да ги разпратимъ по разни държави, и ако тѣ намѣрятъ за нужно да ни пратятъ свои хора — да ги посрѣщнемъ и приемемъ добръ тукъ. Вървѣйки изъ тоя пѣтъ, азъ мисля, че ще има да печелимъ, а не да губимъ. Такова е моето убѣждение и, съобразно съ него, азъ и правителството дѣйствуваме въ тѣзи тежки, и затова вамъ ви се виждатъ много дълги, дни. Отъ примирието до днесъ едва сж се изтекли 10 дена. Повидомому много е 10 дена, но тѣ сж много малко за онази голѣма работа, която се върши не само отъ българското правителство, а отъ цѣлия свѣтъ. Нека не забравяме, че свѣтътъ е занятъ съ България, но занятъ е и съ себе си, и ако днесъ ние не можемъ да наредимъ, да нагодимъ добръ и скоро нашитѣ отношения съ чуждия свѣтъ, то е и по тази проста причина, че той има да върши много своя работа — неотложна, бърза и затова нашата остава малко на заденъ планъ.

**Прѣдседателъ:** Доволни ли сте, г. Кьорчевъ, отъ отговора на г. министъръ-прѣдседателя?

**Д. Кьорчевъ:** Г-да! Въ смѣтност, моето питане съдържа единъ въпросъ, който азъ формулирамъ така: „Не мисли ли г. министърътъ, че би било удобно да се издаде една книга?“ Така че азъ не поставямъ отъ мене едно искане: непременно г. министърътъ да издаде тая книга. Като не посочвамъ втори пѣтъ характера на моето питане, че то е алтернативно, илили, азъ искамъ да обърна внимание върху слѣдното. Отъ обясненията на г. министра на външнитѣ работи азъ виждамъ, че тоя печатъ, който азъ виждамъ и който най-противорѣчиво се изказва за насъ, е само лѣвия печатъ; обаче този лѣвъ печатъ въ чужбина, като не ругае България, взема поводъ отъ станалитѣ септемврийски събития, за да вземе една политическа позиция спрѣмо своитѣ правителства. Независимо отъ това, този лѣвъ печатъ завършва всичкитѣ си статии съ това, че нещастieto на България се дължи на една политика, която е имала за цѣль хегемония на Балканитѣ, и отъ тукъ нататкъ започватъ обясненията на редица въпроси, на които ние не гледаме така, както този лѣвъ печатъ.

Дълженъ съмъ да заявя, че мотивитѣ, които ме караха да направя това питане, не сж само за да можемъ ние чрѣзъ една книга дипломатическа да хвърлимъ свѣтлина върху нѣща и въпроси, доколото тѣ иматъ исторически характеръ, напротивъ дотолкова, доколото чрѣзъ такава една книга ние успѣваме да държимъ въ рѣцѣтъ си едно политическо оръжие. Всички дипломатически книги не сж книги на историята, а сж книги, чрѣзъ които се прави политика. Ако г. министърътъ казва: „Азъ мога да подбера материяли, но азъ бихъ желалъ да туря всички материяли“, той ще постави тъкмо тѣй — ако това направи — както поставяватъ другадѣ министритѣ на външнитѣ работи: подбиратъ материяли и не даватъ всички материяли, защото искатъ да правятъ по тоя начинъ политика. Но важността на моето питане се състоеше въ това, че такъвъ единъ сборникъ отъ документи, който ще освѣтли ония въпроси, за които България води борба, ще обясни на мнозина, че положението на страната не е такава, както, било тукъ, било другаде, искатъ да го прѣдставятъ. Ако ние имаме възможностъ да дадемъ на Антантата и Съюза да разбератъ балканскитѣ задачи и проблеми не тѣй, както ги разглеждатъ дипломатическитѣ книги на Сърбия и Гърция, ние ще допринесемъ твърдъ много за изяснението на тия въпроси. До днесъ, колкото много кръвъ да се пролѣ на Балканитѣ за освѣтляването и разрешението на тия въпроси, толкова малко отъ наша страна се направи, за да можемъ ние да имъ дадемъ едно освѣтление, каквото направиха нашитѣ съсѣди. И днесъ

чуждиятъ свѣтъ, свѣтътъ въобще, черпи своитѣ свѣдѣния отъ сръбската бѣла книга, и отъ грѣцкитѣ публикувани документи, и отъ ромѣнската дипломатическа книга. Азъ чувствувахъ прѣзъ войското врѣме на отговора, който ми даваше г. министра на външнитѣ работи, че той твърдѣ много цѣни значението на едно такова политическо сръдство. При факта, че той дава обѣщание, че още сега ще даде заповѣдъ въ повѣреното си министерство да се започне подбирането на ония документи, чрѣзъ които можемъ да получимъ едно такова политическо сръдство, азъ оставамъ доволенъ, тѣй като думитѣ на г. министра не ни отдѣлятъ много врѣме отъ възможността да можемъ да се снабдимъ съ такава книга.

**Прѣдседателъ:** Пристъпваме къмъ дневния редъ.

На първо мѣсто е разглеждане искането на военнитѣ прокурори за сѣдене народнитѣ прѣдставители г. г. Александъръ Механджийски и Коста Ципорановъ. Книжката по този пунктъ, както и по втория пунктъ на дневния редъ, разглеждане исканията на народнитѣ прѣдставители г. г. Тодоръ Лукановъ и Георги Димитровъ да бѣдатъ освободени отъ затвора, веднага подиръ прѣдшното засѣданье изпратихъ, съгласно правилника, въ комисията по Министерството на правосѣдието съ покана: по първия пунктъ да се произнесе, а по втория пунктъ да изучи книгата и да ги докладва въ Народното събрание. За жалостъ, не можахъ да съобщя никому отъ членоветѣ на комисията, защото нито единъ отъ тѣхъ не се намѣраше въ Събранието, нито въ града, а си бѣха отишли всички по домоветѣ, въ провинцията. Подиръ нѣколко дена се помѣчихъ съ нова покана да видя дали нѣма нѣкой отъ комисията да е дошълъ, за да му връща книгата, но се оказа, че нѣма. Днесъ мислѣхъ, че дѣйствиелно сж дошли членоветѣ на комисията и че тя ще може да се събере, за да разгледа въпроситѣ, поставени на дневенъ редъ, обаче оказа се, че освѣнъ шестима членове, всички други до 15 отсъствуватъ. Тѣй щото комисията нѣма възможностъ нито да разгледа въпроситѣ по първия пунктъ, нито пъкъ да изучи въпроситѣ по втория пунктъ, вслѣдствие на което не ще може да се докладва нито единиятъ, нито другиятъ въпросъ днесъ. Заради това тѣзи въпроси ще останатъ за слѣдующето засѣданье, като моля комисията да се занимае още утрѣ, за да може въ петъкъ да се докладва както единиятъ, така и другиятъ въпросъ.

Единъ отъ членоветѣ на комисията е г. министърътъ на правосѣдието, затова ще трѣбва отъ тази група, отъ която е г. министърътъ, да се посочи лице, което да го замѣсти. Г. Найчо Цановъ ми събщи, че г. Коста Сидеровъ е опрѣдѣленъ отъ групата. Които сж съгласни г. Сидеровъ да замѣсти г. д-ръ Фаденхехта въ комисията по Министерството на правосѣдието, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозиство) Прието.

Ще моля комисията утрѣ да се събере да разгледа по първия пунктъ въпроситѣ, а по втория пунктъ да изучи книгата, за да може да се докладватъ въ слѣдующето засѣданье.

Има ли г. министъръ-прѣдседателъ да каже нѣщо повече?

**Министъръ-прѣдседателъ А. Малиновъ:** Нѣмамъ нищо, съгласенъ съмъ.

**Прѣдседателъ:** И така, дневниятъ редъ за днесъ е изчерпанъ и идущото засѣданье ще бѣде въ петъкъ.

Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 4 ч. 45 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседателъ: Д-ръ Д. К. ВАЧОВЪ

Секретаръ: М. ЗЕЛКОВЪ

Началникъ на Стенографското бюро: Т. ГЪЛЖБОВЪ